

35
Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

35711

br. 80
lizabeta.



V spomin

na preblago vladarico avstrijsko povodom Nje žalostne smrti
slovenski mladini

sostavil

Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani.

† Cesarica Elizabeta



V spomin

na preblago vladarico avstrijsko povodom Nje žalostne smrti

slovenski mladini

sostavil

Jakob Dimnik, učitelj v Ljubljani.



35711



Založil
J. Giontini v Ljubljani.

Tisek Katol. Tiskarne.



KAZALO.

	Stran
I. Rojstvo cesarice Elizabete	1
II. Bratje in sestre cesarice Elizabete	2
III. Lepota cesarice Elizabete	2
IV. Zaroka s cesarjem Francem Jožefom I.	3
V. Slovo od doma in pot na Dunaj	4
VI. Poroka	6
VII. Otroci Nj. Veličanstva cesarice	8
VIII. Usmiljeno srce cesarice Elizabete	10
IX. Pobožnost Nj. Veličanstva cesarice Elizabete	15
X. V smrtni nevarnosti	19
XI. Bolezen	20
XII. Cesarica Elizabeta — umorjena	20
XIII. Morivec	23
XIV. V dnevih žalosti	24
XV. Na mrtvaškem odru v Genevi	29
XVI. Prevoz na Dunaj	30
XVII. Na Dunaju	31
XVIII. Pogreb cesarice Elizabete	33
1. Pred pogrebom	33
2. Sprevod	35
3. V kapucinski cerkvi	36
4. Žalovanje v Ljubljani	38
5. Sklep	39
XIX. Izrazi sožalja	41





I. Rojstvo cesarice Elizabete.

Pred svetim dnevom 1. 1837. se je sprehajal vojvoda Maksimilijan Bavarski ves srečen in vesel v bližini gradu Posenhofen. Tu mu pride nasproti revna, stara ženica, ki je komaj nesla težko butaro drv domu. „Zakaj si pa naložite tako težko butaro? Saj boste obnemogli pod njo“, jo nagovori vojvoda. „I, danes je sveti večer, in ker moji otroci ne bodo dobili družega božičnega darila, naj imajo ti revčeki nocoj vsaj zakurjeno sobo“, odgovori ženica. „Da, da; danes je sveti večer“, pravi vojvoda, kateremu je sijala sreča in veselje na obrazu, „jaz sem dobil že danes lepo lepo božično darilo, pravo božje dete; *Lisika* ji bo ime. Zelo sem srečen in vesel; z mano se pa morate veseliti nocoj tudi vi in vaši otroci ter obhajati srečen in vesel sveti večer.“

Proti večeru pa prineseta dva služabnika iz vojvodovega gradu dva polna jerbasa jedil in pijače in pismo, v katerem sta bila dva stotaka.

Vojvodovo božje dete je bila naša blaga cesarica *Elizabeta*.

Ubogo ženico so zalile solze veselja; polna hvaležnosti do ljubega Boga, ki ji je v tej hudi stiski in

bedi poslal tacega dobrotnika, pade s svojimi nedolžnimi otročički pred jaslice ter goreče prosijo Odrešenika svetá za blagor in srečo vojvode Maksimilijana Bavarskega, za njegovo dobrotljivo soprogo, vojvodinjo Ludoviko Viljelmino in za nju novorojenko *Elizabeto*.

II. Bratje in sestre cesarice Elizabete.

Cesarica *Elizabeta* je bila izmed osmih otrok vojvode Maksa Jožefa Bavarskega in vojvodinje Ludovike, roj. princezinje Viljeldmine Bavarske, tretjerojena, izmed sester pa drugorojena. Njena najstarejša sestra je bila princezinja *Helena*, poročena z dednim princem Maksom Thurntaksis, umrl dné 16. maja 1890. l.; mlajše sestre so: princezinja *Marija*, udova l. 1894. umrlega kralja Franca II. Neapoljskega; princezinja *Matilda*, udova l. 1886. umrlega princa Ludovika Sicilijskega, grofa Trani; princezinja *Zofija Šarlota*, soproga vojvode Ferdinanda Alençon, ki je zgorela v dobrodelnem bazaru v Parizu dné 4. maja 1897. leta. Bratje cesarice Elizabete so: vojvoda *Ludovik* Bavarski, med. dr. vojvoda *Karol Teodor* Bavarski, znani zdravnik za oči, in vojvoda *Maks* Emanuel, ki je umrl dné 12. junija 1893. l.

III. Lepota cesarice Elizabete

Starši so Elizabeto prav po domače vzgojili. Oblačila se je vedno najbolj priprosto. S svojo ljubeznivostjo in prijaznostjo je očarala vsakogar. Postave je bila vitke; bila je lahka in vesela, ljubezniva, živahna in odločna; njene temnomodre oči so očarale vsacega; bila je lepo rudečkastega obraza in lepih potez; dolgi,

plavi lasje so ji v debelih kitah padali po hrbtu. Še sedaj, po tolikih letih, je prekosila še vsako žensko na lepoti. Kako je morala biti lepa še-le tedaj! Ni čuda, da se je vsakdo takoj navdušil zanjo, ko jo je zagledal! Ni čuda, da pesniki niso mogli dovelj opevati nje krasote. Jeden jo je imenoval „rožo bavarsko“; drugi veli pomladi, da skliče skupaj vse svoje otroke: ptice in cvetice, „da bi pozdravljali najlepšo vseh žená“; tretji ji želi, „da bi največja sreča kinčala nje življenje“.

IV. Zaroka s cesarjem Francem Jožefom I.

Kakor se prikaže na jasnem večernem nebu zvezda za zvezdo, da je razsvitljeno vse nebo, tako se je prikazala tudi na nebu življenja cesarja Franca Jožefa I. svetla zvezda, ki je razširjala s svojim bleskom luč in blagoslov ter postala danica srečne bodočnosti. Te blagodejne zvezde pa niso našli na kaki visoki zvezdarni, ampak v prijetni dolini Ischelski; ta svetla zvezda je bila presvetla cesarica *Elisabeta*.

V tem krasnem kopališču so preživeli starši našega cesarja Franca Jožefa I. poletje leta 1853. Semkaj je prišel tudi cesar Franc Jožef I., da bi praznoval v rodbinskih krogih svoj rojstni dan. Vojvodinja Ludovika Viljelmina Bavarska in njene hčerke so bivale tudi tačas v Ischlu. Mati cesarjeva, nadvojvodinja *Zofija*, je priredila svojemu cesarskemu sinu na čast domači ples, na kateri je prišla tudi vojvodinja Ludovika Viljelmina Bavarska s svojimi ljubeznivimi hčerkami. Vladar se je s svojimi nečakinjami prav prijetno zabaval. Najmlajšo, Elizabeto, naprosi za ples ter ji podari krasen cvetlični šopek. Po dunajski navadi se daje tak šopek le nevestam. To je presenetilo vse prisotne in to pre-

senečenje se je izpremenilo v začudenje, ko stopi cesar po plesu k svoji materi ter ji pravi: „Izbral sem si princezinjo Elizabeto; ta in nobena druga bo moja žena.“ Ob enem naprosi vladar svojo mater, da naj snubi zanj pri Elizabeti, vendar brez pritiska. Mati rada vstreže sinovi prošnji, tembolj, ker se ji je Elizabeta zaradi njenih lepih čednosti posebno dopadla.

Princezinja Elizabeta sprva ni mogla verjeti, da bi bila to resnica; z naivnim in neverjetnim glasom odgovori: „To je nemogoče, jaz sem tako nevidno bitje!“ Ko se pa prepriča, da misli cesar resno, mu dá z veseljem svojo besedo in srce.

Ko je šla drugi dan cela družina v cerkev, je dovolila nadvojvodinja svoji najmlajši nečakinji, hoditi pred njo. Vsi nadvojvode so spoznali takoj, da bo Elizabeta bodoča cesarica avstrijska.

Po sv. maši stopi cesar s svojo zaročenko pred duhovnika in mu reče: „Gospod župnik, prosim, blagoslovite naju, ta je moja nevesta!“

V. Slovo od doma in pot na Dunaj.

Dné 20. aprila 1854. leta je nastopila princezinja Elizabeta v spremstvu svojih staršev, bratov in sester pot na Dunaj ter vzela slovo od rojstnega kraja. Poprej je bila v domači kapeli še pri sv. maši in potem se je začela visoka nevesta poslovljati od svojcev. Tudi najnižji dekli je podala ljubeznivo svojo roko v slovo ter se ji priporočala, da jo ohrani v spominu. Nobeno oko ni ostalo suho, vse je jokalo, najbolj pa nevesta. Potem so se prišli poslovljati od nje kralja Maksimilijan in Ludovik, vsak s svojo soprogo, kraljevi princi in princezinje. Tudi župan glavnega mesta je prišel k nji

ter ji sporočil najboljša voščila, srečo in blagoslov vseh prebivavcev. Najbolj ginljiv je pa bil trenotek, ko je pokleknila pred svoje starše ter jih prosila blagoslova. Iskreno sta objemala oče in mati svojo hčer, ki njima je vedno delala le veselje, ter jo goreče pritiskala na srce.

Na cesti se je nabrala ta čas ogromna množica ljudi. Vse je hotelo ljubeznivo cesarsko nevesto še enkrat videti in jo pozdraviti. Kar pridrdra lepa kočija iz dvora in gromoviti slava-klici so ji zaorili v pozdrav. Princezinja je na vse strani prijazno odzdravljala. Premagana od čuta domoljubja, vstane v vozu, zalita s solzami po obrazu ter namigne z robcem svojim ljubljnim Monakovcem zadnji pozdrav! Vse je bilo ginjeno do solz in vsakdo je mislil, da ga zapušča najdražji član svoje družine.

Bil je četrtek, dan 20. aprila 1854. leta, ko je 17 letna princeza Elizabeta kot krasna, srečna in vesela nevesta v spremstvu svojih staršev, brata in sestre zapustila svojo domovino bavarsko ter se odpeljala v drugo svojo domovino, v prestolnico mogočnih avstrijskih cesarjev ob široki Donavi. Od Stravbinga na bavarsko-avstrijski meji do cesarske prestolnice vozila se je na zelenih valovih donavskih, ki dotlej ni nosil dragocenejšega bisera, kakor je bila „roža bavarska“, in ni videl večjega slavlja, kakor iste dni, ko so stotisočere množice navdušenih Avstrijcev pozdravljale prihodnjo svojo vladarico, prevzvišeno soprogo preljubljenega cesarja. V Pasavi, na deželni meji, so prihodnjo cesarico pozdravili prvi avstrijski zastopniki ter klicali očarujoči nevesti: „Prijazna kakor naše livade, trdna kakor naše gore je zvestoba vsega avstrijskega prebivavstva. Iz globočine src kličemo Vaši kraljevski visokosti: dobro došli!“

V Lincu je nevesto pozdravil cesarski ženin ter se naprej odpeljal, da na Dunaju med gromom topov in nepopisnim veseljem nešteti množic radosti poln objame svojo izvoljenko. Solze veselja v očeh neveste, njen deviški smehlaj, njena ljubka prijaznost so si v trenutku osvojile vsa srca vriskajočega prebivavstva. — Dné 22. aprila, ob 11. uri dopoldne so pripeljali ta dragoceni biser na Dunaj. Po poti od Nussdorfa do Schönbruna, kjer se je vozila visoka nevesta, je bilo vse postljano s cveticami, vse v zastavah in velikanskih slavolokih. Po vseh cerkvah je zvonilo in ljudstvo je navdušeno pozdravljalo visoki par.

VI. Poroka.

Dné 24. aprila, med šesto in sedmo uro zvečer, l. 1854., je bila v dvorni kapeli poroka. Poročal je visoki in srečni par knezonadškof Jožef Otmar pl. Rauscher, kateremu je prisostovalo nad 70 nadškofov in škofov. V lepem, navdušenem in dolgem nagovoru je rekel proti koncu: „Vse, kar je deviškega, lepega in nežnega, gleda v cesarici Elizabeti svoj uzor in svojo zaščitnico“ in kakor da bi zrl v prihodnost, je dostavil, „da naj sije kakor prva gospa ne samo po kroni, katera ji venča glavo, temveč, nego še več po vrlinah, katere razširjajo s prestola svetlobo med narode“.

In pokojna cesarica je bila res izvanredne lepote, ne samo po obrazu in telesu, temveč tudi po duši; milosrčna in blagodarna je tešila solze siromakov, kjer je le mogla in dobrot, katerih je podelila s svojim pospeševanjem na vse strani, je nebroj.

Ta dan je bil dan občnega veselja za vse narode našega cesarstva. Vršila se je slavnost za slavnostjo.

Mesto Dunaj je bilo vse v zastavah in slavolokih, zvečer pa tako krasno razsvetljeno, kakor še nikdar. V Pratru je bila velika ljudska veselica, katero sta cesar in cesarica dvakrat obiskala. V vseh gledališčih so bile slavnostne predstave. Pa ne samo na Dunaju, ampak po vsem našem cesarstvu je vladalo tako veselje in po vseh mestih, trgih in vaseh se je z največjim navdušenjem prepevala zadnja kitica cesarske pesmi :

In s Cesarjem zaročnica,
 Ene misli in krvi,
 Vlada mila Cesarica
 Polna dušne žlahtnosti.
 Kar se more v srečo šteti,
 Večni Bog naj podeli :
 Franc Jožefu, Lizabeti,
 Celi hiši Habsburški !

Cesar je daroval ta dan revežem 200.000 gld., cesarica pa 50.000 gld. In od tega dne je izdala cesarica že milijone v dobrodelne namene. Med tem, ko je vodil cesar svojo širno državo, pa je kraljevala cesarica v kraljestvu krščanske ljubezni do bližnjega. Obiskovala je bolnišnice, učne in dobrodelne zavode. Čestokrat je obiskovala šole ter se kar najbolj prijazno pogovarjala z otroci in pridnim delila darove. Najbolj se je veselila, če je prišla nepoznana v kako uborno kočo ter mogla pomagati revežem in bolnikom. Ob vseh potrebah, ob povodnjih, ob požarih, ob slabih letinah je bila cesarica vedno prva, ki je prišla prizadetim na pomoč ter se pokazala kot pravi angelj varuh Avstrije. Kako je bila pobožna, nam pričajo besede, ki jih je rekla nekemu cerkvenemu knezu : „Vsi smo v življenji potrebni tolažila sv. vere.“ In te blage cesarice ni več med nami !

VII. Otroci Nj. Veličanstva cesarice.

Bog je blagoslovil zakon Nj. Veličanstev s tremi hčerami in enim sinom.

Dné 5. marca 1855. l. se je rodila nadvojvodinja *Zofija* (Friderika, Doroteja), ki je pa umrla že 29. maja 1857. l. v Budi.

Dné 12. julija 1856. l. je bila rojena druga hčerka, nadvojvodinja *Gizela* (Ludovika, Marija); poročena z bavarskim princem Leopoldom dné 20. aprila 1873. l.

Tretja hčerka, nadvojvodinja Marija *Valerija* (Matilda, Amalija), je zagledala luč sveta dné 22. aprila 1868. l., poročena dné 31. julija 1890. l. z nadvojvodom Francem Salvatorjem, sinom nadvojvode Karola Salvatorja, rojenega dné 21. avgusta 1866. l.

Dné 21. avgusta 1858. l. je zagledal v Laksenburgu blizu Dunaja cesarjevič *Rudolf* luč sveta. Ni mogoče popisati veselja, še manj pa povedati, koliko dobrega sta storila oče in mati ob tej priliki.

Cesarjevič *Rudolf* (Franc, Karol, Jožef) se je poročil dné 10. majnika 1881. l. z belgijsko princezinja *Štefanijo*, rojeno dné 21. maja l. 1864.

Dné 2. septembra 1883. l. se je rodila cesarjeviču hčerka *Elizabeta* (Marija, Henrijeta, Štefanija).

Cesarjevič *Rudolf* je bil največje veselje svojih staršev, ponos in upanje avstro-ogerske monarhije. Žal, da je umrl mnogo prezgodaj, v veliko žalost svojih staršev in vseh avstrijskih narodov dné 30. januarja 1889. l.

Od smrti cesarjevičeve ni bila cesarica nikdar več vesela. Grozno jo je zadela vest o smrti prestolonaslednika in vendar je bila cesarju v teh hudih dneh

najboljša tolažnica, dasi je sama trpela grozne muke v svojem ranjenem materinem srcu.

Z občudovanjem gledamo podobo vladarice, katera je kazala v nesrečnih dnevih toliko moči in velikodušnosti, kakor je ne vidimo nikjer. V dnevih brezmejne nesreče, katera je zadela s smrtjo prestolonaslednikovo cesarsko hišo in vse avstrijske narode, je moralo njeno trpeče materino srce molčati; videli smo vzvišeno gospo, kako junaško je obladala nepopisno gorje, ki je prevzelo njeno dušo, da je mogla prihiteti na pomoč potrtemu cesarskemu soprogu, ga tolažiti, vspodbujevati; njeno materino srce se ni smelo oglašati, biti je morala močna opora žalujočega cesarja, in bila je, kakoršne svet do tedaj še ni videl!

Ko so kmalu po nesrečnem dogodku prišli ljudski zastopniki k cesarju, da izrazijo silno žalost, ki je napolnila vse avstrijske narode, je cesar odgovoril plakajoč:

„Koliko se imam v teh težkih dnevih svoji iskreno ljubljeni ženi, cesarici, zahvaliti, kako velika opora mi je bila ona, tega vam ne morem opisati, ne dovolj toplo povedati. Ne morem dovolj zahvaliti nebes, da so mi dala tako družico v življenju. Povejte to drugim; čim bolj to razširite, tembolj vam bodem hvaležen.“

In te družice ni več! Ni je več one, ki mu je stala na strani kakor angelj varuh v težkih dneh ter mu znala ljubko lajšati težave.

Ko so bili njeni otroci še majhni, je bila vsako jutro ona prva pri njih posteljah ter jih prebudila iz spanja z gorečim poljubom; po noči je prišla večkrat k njim in presrečna poslušala dihanje svojih malih ljubljencev. Če se je pa kedaj pripetilo, da je kateri otrok kaj obolel ter moral ostati v postelji, je bilo

dostikrat treba cesarskega njenega soproga, da jo je pregovoril, naj ostavi za par ur mladega bolnika ter si odpočije; to se je posrečilo prav težko kdaj njenemu spremstvu, in celó cesarju je bilo često skoro nemo-goče. Dnevi, ko so polagali že bolj odrastli njeni otroci v navzočnosti cesarjevi izpite, kateri so bili dostikrat prav težki, taki dnevi so bili za cesarico polni skrbi in ob jednom polni radosti. V skrbeh za izid izpraševanja je bila dostikrat do solz ganjena, ko je čula iz ust visokega soproga, da sta „Gizela in Valerija izpite zopet prav pridno napravili“. Telesno in še posebno duševno razvijanje svojih otrok je cesarica opazovala z vidnim veseljem in tistimi ponosnimi čutili, ki jih pozna le — materino srce . . .

VIII. Usmiljeno srce cesarice Elizabete.

Cesarico Elizabeto so kinčale najlepše cvetice milosrčnosti. Ona ni imela le imena po sv. Elizabeti, ampak tudi vse njene čednosti. Njeno največje veselje je bilo, obiskovati reveže, bolnike tolažiti ter stradajočim in obupajočim brisati solze. Komaj nekaj dni je bivala cesarica v novi domovini, se je njeno blago srce že spominjalo revežev, in od tistega časa je razdelila že mnogo tisočakov med reveže. Kadarkoli se je spominjal cesar svojih revežev, ni nikdar izostala cesarica. Ni ga v državi dobrodelnega zavoda in tudi ne ustanove za sirote in revne otroke, da bi cesarica ne prispevala z večjim darom; in nebroj je tudi taci dobrodelnih zavodov in ustanov, katere je cesarica sama vzdrževala. Kadar sta potovala cesar in cesarica skupaj, obiskala je cesarica vse dekliške šole, sirotišnice in bolnišnice. Ni se bala ob tacih prilikah nalezljive bo-

lezni, ne neprijetnega vzduha v bolnišnicah, ampak neustrašeno je stopala od bolnika do bolnika ter se pogovarjala z vsakim kar najprijazneje.

Posebno l. 1866. se je pokazala cesarica kot pravi „angelj ranjencev“, kakor so jo pozneje čestokrat nazivljali. Ko so se naši vojaki bojevali na bojiščih na severu in na jugu, kakor levi za čast Avstrije in ko so vlaki dovažali skoraj vsako uro ranjene vojake na Dunaj, tedaj je hitela naša usmiljena cesarica od lazareta do lazareta, od bolnišnice do bolnišnice ter je tega ranjenca tolažila, drugega povpraševala po njegovih željah; tretjega hvalila zaradi njegove hrabrosti ter mislila sploh na vse, le na-sé ne, zakaj za ranjenci se je klatila kot črn strah kolera in vročinska bolezen. Neštevilni so bili pretresljivi dogodki, kojih središče je bila cesarica.

Nekoč pride v vojaško bolnico. Tu zagleda vojščaka, kojemu je sablja skoraj razdrobila del glave. Ganjena vpraša cesarica ranjenca, če ima še kako željo, dragevolje mu jo bode skušala izpolniti. Z umirajočimi ustni odgovori vojak: „Zdaj, ko je bil toli srečen, da je videl Nj. Veličanstvo cesarico ob svoji smrtni postelji, nima na tem svetu nikake želje več in se bode zadovoljno ločil s sveta.“

Vsi so bili ganjeni, ko so slišali te besede in usmiljena cesarica naša se je pa bridko zjokala.

Kako blagega srca je bila ta „roža bavarska“, nam kažejo tudi te-le dogodbe:

1.

Ko je hodila nekega dné, kakor navadno brez spremstva po krasnih nasadih v miramarskem parku blizu Trsta, je začelo nenadoma deževati, in kmalu je

lil dež, kakor iz škafa. Cesarica je bila slednjič prisiljena, da si poišče strehe v neki votlini v parku; v isto votlino je pribežala malo preje majhna šolarica, da se ubrani dežju. Ko zapazi otrok, da se bliža neka imenitna gospa, se hoče s početka skriti, ko jo pa visoka dama prijazno nagovori in se napram nji tako ljubeznivo obnaša, postane kmalu zaupljivejša in se jamé pogumno z njo razgovarjati. Cesarica je kmalu zvedela vse razmere svoje mlade tovarišice. Ko pa dež le ni prejenjal, je menila mlada deklica, da bi bilo le bolje, ko bi odšla domu, ker starši bi bili sicer zanj v prevelikih skrbeh. „Prav imaš, dete moje, starišem se ne sme delati nikoli skrbij, in ker si tako pridna, te bodem jaz sama spremila s svojim dežnikom do doma.“ Tako je dejala cesarica in spremila otroka v nalivu prav do kolodvora, v čegar bližini je otrok stanoval. Tu se poslovi cesarica od svoje mlade varovanke ter ji dá svoj dežnik z besedami: „Tako, in tu ga vzemi, da imaš za vsak slučaj dežnik, ker ne dobí se vselej ljudi, ki bi koga spremljali domu.“ Presrečna hiti deklica domú, kjer pripoveduje dogodek, in ko so hiteli starši na kolodvor, da bi se zahvalili dobri gospej, je že ni bilo več tukaj, toda železnični služabniki so vedeli povedati, kdo je to bil — namreč cesarica. Njen dežnik pa hrani družina kot svetinjo.

2.

V Amsterdamu sta čakali pri zdravniku Metzgerju poleg družih bolnikov tudi dve gospe, jedna slabo, druga pa sicer preprosto, ali vendar elegantno opravljena. Prva se obrne k sosedi in reče: „Oj, to čakanje je grozno; ali imate vi morda kakega otroka doma?“

— „Ne.“ — „In ko pridete domu, ali morate še sobe pospravljati?“ — „Tega meni ni treba, moji ljudje vse to uredé.“ — „Kuhate pa vendar sami?“ — „Tudi ne, kosim v gostilni.“ — „No, če pa nimate prav nobenega dela, bi me pa pač mogli pustiti naprej in počakati, da jaz preje opravim.“ — „Prav rada“, je rekla gospa, ki ni bila nihče drugi ko cesarica Elizabeta avstrijska.

3.

Ko se je cesarica nekoč sprehajala v angleškem kopališču Cromer ob obrežju, se je nakrat nabralo silno ljudstva. Vprašala je, kaj to pomeni, in zvedela, da je delavec Walter Moules pri kopanju utonil. Cesarica je odhitela takoj na njegov dom ter dobila tam njegovo ženo, ki je, nič hudega sluteč, delila otrokom kruha. Stopila je k nji in rekla: „Ljuba moja, zadela vas je nesreča, katero bodete morda ložje čuli iz ust avstrijske cesarice, nego da bi vam sporočil surovo kak sosed: Vaš mož je utonil; molite za njegovo dušo in skrbite za svoje otroke.“ Cesarica se je takoj odstranila, ker že so nesli mrtvo truplo v hišo. Zvečer pa je prinesel njen dvorni sluga udovi listnico s 400 funti šterlingov.

4.

Ko se je nekoč vozila cesarica s parnikom Greif, je ta udaril ponoči v majhno laško ladijo. Pri tem je padel v morje pomorščak Arnold Fatorini in utonil. Cesarico je to močno pretreslo in dala je njegovim staršem izdatno podporo. Pozneje jim je dala cesarica za Božič še 4000 gld. iz privatnega premoženja. Šest laških pomorščakov, ki so se pri tisti nezgodi rešili, je dobilo 300 gld., pozneje pa vsak še ravno toliko.

5.

Blizu Dunaja je živela starka s svojo hčerko. Siromašno se je živila s pletenjem košev in pletenic, katere je nosila hčerka na prodaj. A zima je bila huda, matere se loti bolezen. Kar je bilo prihranjenega v hiši, porabili sta za zdravnika in zdravila. Pridna hčerka trudila se je na vso moč, da si prisluži denarja za sé in za mater. Nekega jutra zgodaj oprti si pletenic, kar jih je imela gotovih, da bi jih nesla v mesto na prodaj. Med potom je računila, koliko bi li mogla skupiti, kaj bi li nakupila za denar. A pot je bila dolga. Trudna sede pod tanko smreko, da si počije.

Kar pride po poti gospa. Ko vidi žalostno dekle, sede poleg nje in jo vpraša ljubeznivo, kam gre, kako ji je. Dekle ji potoži svojo revščino. Tako živo in odkritosrčno ji je govorila, da se zaleskeče gospej solza usmiljenja v očeh. Malo pomisli, pa pravi: „Dobro, da sva se sešli danes. Meni treba mnogo pletenic v gospodarstvu. Če ti je prav, kupim jih od tebe, da ti jih ne bo treba nositi v mesto. Deklici je bilo prav. Gospa stopi na pot, pomigne strežaju, ki je čakal tam blizu in mu izroči pletenice; potem pa seže v žep in plača deklici blago, za vsako pletenico po cekin. Zavzeta strmi deklica na toliko bogastvo, še zahvaliti se ni mogla. Ko povzdigne oči, gospe ni bilo več blizu, odtegnila se je zahvali. Še je strmela deklica na denar v svoji roki, kar pridejo gospod župnik po potu. Vesela mu pripoveduje deklica, kolika sreča jo je došla. „Kakor nebeška kraljica bila je gospa pred menoj! Tako bogato me je obdarila, pa še zahvaliti se ji nisem mogla. Da bi le vedela, kdo je!“ tožila je deklica. Župnik ji pa odgovori: „Res je gospa blaga kakor nebeška kra-

ljica. Angeljsko srce ji bñje v prsih. Ona je — cesarica avstrijska, Elizabeta.“

Ko pride deklica domu k svoji materi ter ji sporoči veselo novico, skloni se mati na postelji, hči pa pade na kolena pred posteljo in zahvalita se v vroči molitvi Bogu za toliko dobroto in prosita blagoslova božjega za cesarico in celo avstrijsko hišo.

6.

Dné 22. aprila 1868. l. rodila se je cesarju nadvojvodinja Marija Valerija. O Božiču istega leta peljala se je cesarica skozi Dunajske ulice kupovat svojim ljubim za božičnico. Naenkrat ukaže kočijažu, naj postoji. Kaj je bilo? Pred vratmi neke hiše stala je objokana deklica, raztrgano krilce pričalo je o revščini, blede lice o lakoti. Usmiljena pokliče cesarica deklico k sebi, vpraša jo, kaj ji je. Boječe ji potoži otrok, da je mati bolna, v hiši pa ni ne kosca kruha. „Tu je najlepši dar za moje“, reče cesarica, ter izprazni svojo mošnjico v roke revici. Tistikrat cesarica ni kupila nič za božičnico, deklica in njena mati sta pa imeli vesel Božič kakor še nikdar.

IX. Pobožnost Nj. Veličanstva cesarice Elizabete.

Poleg njenega usmiljenega srca ter preprostega in postrežljivega njenega značaja blesti v mnogoličnem vencu prelepih čednosti njenih v najsvetlejšem žaru velika pobožnost. Največja skrb ji je bila verska vzgoja svojih otrók. V cerkev jih je vodila za roko in skrbela, da so prejeli prvo sv. obhajilo z največjo

slovesnostjo, katera je napravila na otroško srce neizbrisljiv utis.

Ko je poklicala na velikonočno nedeljo 1872. l. cesarica k sebi škofa Ronay-a, da se pogovori ž njim o vzgoji hčerke nadvojvodinje Marije Valerije, je rekla med drugim: „Nočem poveriti vzgoje svojega otroka in njegovega poučevanja mnogim profesorjem, temveč samo eni osebi in v to sem izbrala vas. Moja hči bode imela pač tovarišice raznih narodnostij, toda, da vodite pouk in vzgojo, sem poklicala Vas. Bodite verni, mi vsi smo potrebni v življenju tolažbe sv. vere.“

Ko je visoka gospa l. 1860. nevarno zbolela, je iskala zdravja na otoku Madeira. V domači kapelici je klečala čestokrat pred podobo žalostne matere božje in jo prosila pomoči. Bog je uslišal priprošnjo nebeške kraljice in nam poslal cesarico zdravo nazaj. Ko ji je poslanska zbornica čestitala na ozdravljenju, je rekla: „Zahvaljujem se previdnosti božji, ki mi je podelila zopet zdravje ter me poslala zopet nazaj k svojemu cesarju in svojim otrokom v Avstrijo“, katero je iskreno ljubila in katere sreča je bil zmoter njenih gorečih želj.

Naša cesarica je bila posebna čestivka Marije. Ko ji je umrlo prvo dete, je šla s cesarjem na božjo pot v Marijino Celje na Štajerskem k tolažnici žalostnih iskat tolažbe. Spremljal ju je grof Grünne in ena dvorna dama. Prepovedala sta si slovesen vsprejem. Ko sta se nekoliko okrepčala od dolge poti, gresta ob pol sedmi uri zvečer v cerkev milosti, kjer ju je slovesno vsprejela vsa domača duhovščina. Potem sta šla brez spremstva na goro Kalvarijo. Drugo jutro na vse zgodaj sta šla k spovedi ter prejela v tihi pobožnosti najsvetejši zakrament sv. Rešnjega Telesa.

Dolgo sta potem klečala v cerkvi ter goreče pošiljala svoje želje pred prestol matere milosti. Pred odhodom je darovala cesarica za domače reveže, za bolnišnico in druge dobrodельne namene večjo svoto denarja.

Cesarica je pa bila tudi pod posebnim varstvom Marije. Meseca maja 1889. l. se je peljala cesarica, nadvojvodinja Valerija in njen ženin na Dunaj. Nesreča je hotela, da je vlak skočil s tira. Več voz pred in za salonskim vozom, v katerem je bila cesarica, je bilo razdrobljenih, le njen voz je ostal nepoškodovan. Ko je bilo vse zbegano, je ostala cesarica popolnoma mirna ter poizvedovala, kako je s spremljajočim obojem. Šele, ko se je prepričala, da ni nihče nevarno poškodovan, si je privoščila nekoliko počitka. Na Dunaju je napravila ta nesreča velike skrbi in nebrojna množica se je nabrala ob prihodu cesarice na kolodvoru v pozdrav. Takoj, ko so prišli domu, se je praznovala v domači kapelici v gradu velika zahvalna pobožnost. Nj. Veličanstvo je klečala ves čas zamišljena v pobožno molitev ter obračala hvaležno oči k podobi sv. matere božje, ki jo je varovala smrtne nevarnosti.

Tako je duhtela iz venca najlepših ženskih čednosti, ki je obdajala njeno srce in duh, posebno roža pobožnosti. Vsemu, kar je lepo, čisto in nežno, je bila cesarica Elizabeta najlepša predpoda. Zato je daroval tudi tej „roži bavorski“ sv. oče Pij IX. 1855. leta „zlato rožo“, kakoršno podeli cerkveni glavar le tistim kneginjam, ki se odlikujejo s posebnimi čednostmi. Narejena je ta „zlata roža“ iz najčistejšega zlata, katero oblijó med molitvami z balzamom in mošusem (dišečim oljem), jo blagoslové in posvečé. Ta roža je prispodoba Kristusova. Od njega izhaja prijeten duh človekoljubja in blagoslovljajoča moč njegove milosti.

Naj omenimo še zanimiv dogodek, ki priča tako lepo o njeni preprostosti in ljudomilosti.

Nekega dné je šla cesarica na sprehod. Ko je bila že precej trudna, je stopila v samotno, kmečko bajto, da si nekoliko odpočije. Pri ognjišču je stala priletna kmetica, pred njo pa lonec; v roki je držala kuhanico, s katero je mešala testo v loncu. Cesarica prosi, če sme nekoliko sesti, in se je začela potem s kmetico razgovarjati. Ta je bila jako zgovorna in cesarica je bila kmalu poučena o vseh njenih domačih razmerah. Med govorjenjem je pa vstrajno obdelavala testo, toda lonec je bil nekam neroden in se s kuhanico vred okrog sukal, dokler ni slednjič zgubila kmetica potrpežljivosti.

„No“, je rekla razdražena, „na ta način ne boče s ‚šmarnom‘ nič; glejte, gospa, saj Vi tako nimate nobenega posla; pojdite no sem in držite mi malo lonec, potem bo komedija kmalu v kraju.“

Cesarica stopi smeje k ognjišču in drži lonec, kmetica pa meša testo; v kratkem je bil ‚šmaren‘ gotov, katerega je pokusila tudi cesarica in ga seveda jako pohvalila; potem se je poslovila, zahvaljujoč se iskreno gostoljubni kmetici. Ko je prišel opoldne stari kmet domu in slučajno takoj pogledal na okno, je od strahú kar omahnil.

„Mamica“, — je vprašal, — „odkod je pa to-le?“

Na oknu je ležal desetak. Smrtno bleda pripoveduje kmetica, kaj se je zgodilo, ter opiše, kolikor le more, tujo gospo.

„Ženska, ženska“, je zavpil stari kmet in sklenil roki, „torej je le res, da imate vé ženske lase dolge, pamet pa kratko?! To je bila vendar cesarica!“

„Jezus, Marija!“ je tarnala kmetica, „in cesarici sem dala lonec, da mi ga je držala; zato me morejo še zapreti!“ — Kmet, ki je bil o svojem času vojak in ki je videl že svet, je pomiril svojo drago zakonsko polovico, potem sta pa oba sklenila, ako bi jima bilo kdaj v življenju še tako hudo, da rajši primeta za be-raško palico, za vse na svetu pa ne dati onega dese-taka od sebe, katerega se je dotaknila roka cesarice.

X. V smrtni nevarnosti.

Ravno pred 23 leti, dné 11. septembra 1875. leta, se je pripetila cesarici v Petites-Dalles skoro usodna nezgoda. Jezdila je po parku, kjer je bilo vse polno jarkov, jam in drugih zaprek. A to ni delalo cesarici nikoli nobenih težav, ker znana je bila kot dobra ja-halka. Ko je skočil konj preko neke ograje, mu je spodletelo, in cesarica je zletela čez konjevo glavo deset korakov daleč na trato. Ko je prišel neki služabnik na mesto nesreče, je ležala cesarica povsem neza-vestna na tleh. Služabnik je sklical dvor ter osebnega cesaričinega zdravnika. Porabili so vsa sredstva, da bi jo rešili, in res se je jela polagoma zavedati. Ko si je toliko opomogla, da so jo mogli pripeljati v grad, je rekla, da ji je žal, ker se radi nje toliko vznemirjajo. Ta nesreča ni imela nobenih zlih posledic.

Blizu Mürzstega je bila nekoč zopet v smrtni ne-varnosti. Jezdila je čez trhel lesen most, in ta se je pod konjem udrl, toda Bog jo je obvaroval vsake ne-sreče. Na istem mestu je dala napraviti na cesaričino željo njena hči, nadvojvodinja Marija Valerija, podobo sv. Jurija, varuha jezdecev, s kratko molitvijo, katero je bila sama zložila.

XI. Bolezen.

L. 1860. je cesarica prvič zbolela. Iskala je zdravja na Madeiri in Krfu; tu je zopet okrevala. Zadnji čas je zopet nevarno obolela. Odkar ji je umrl njen ljubljenc, prestolonaslednik Rudolf, ni bila več popolnoma zdrava. Hodila je vedno po kopališčih in zdraviščih. Lansko leto na vernih duš dan je opravila še molitve pri Rudolfovi krsti v kapucinski cerkvi. Potem je šla v Pariz, kjer je ostala več dnij radi bolečine na nogi. Nato je obiskovala razna evropska kopališča, a bolezen le ni zginila. Dne 2. julija letošnjega leta se je prvokrat poročalo, da je bolezen cesaričina opasna. Mučilo jo je vnetje živcev in slabokrvnost, in več tednov ni mogla spati. Razdraženost živcev, združena z otožnimi mislimi, skrbmi, strahom in nespanjem je cesarico silno mučila. Trpela je telesno in duševno. Zadovoljila se je često s čašo mleka, ker močnejše hrane ni mogla prenašati. — V Lajncu blizu Dunaja, kjer je bivala meseca julija, so ji napravili v parku na vsakih sto korakov klopi, da je mogla vsak čas lahko počivati. Koncem julija je šla cesarica na nasvet zdravnikov v kopališče v Nauheim na Nemškem. Tam se je toliko popravila, da je mogla čez šest tednov odpotovati v Švico v Teritet ob genevskem jezeru, kjer je navadno bivala vsako leto po nekoliko tednov. Mesto zdravja je našla tam svojo — s m r t.

XII. Cesarica Elizabeta — umorjena.

Nj. Veličanstvo cesarica Elizabeta bivala je zadnje dni meseca avgusta in prve dni septembra v kopališču de Caux v Švici, odkoder je uživala diven razgled na snežnobeke Alpe. V petek, dne 9. septembra, prepeljala

se je čez genevsko jezero v mesto Geneva, da si pri-skrbi nekatera nakupovanja. Na potovanju spremljala jo je samo grofica Sztaray in jeden sluga, ostalo spremstvo pustila je v de Caux. V Genevi hotela je ostati nepoznana, vendar je ondotno redarstvo zvedelo za njeno pričujočnost ter odredilo nekaj tajnih policijskih agentov, da jo skrivoma spremljajo in varujejo. Ko je cesarica zvedela za to skrb, prepovedala si je vsako varstvo, češ, kdo bo storil kaj žalega bolni ženi. — V soboto opoldne, dne 10. septembra, se je pa odpravila iz hotela Beaurivage nazaj v svoje bivališče. Odposlala je spremstvo naprej, le z jedno spremljevalko se je napotila peš proti pristanišču, da se odpelje s parnikom. Spotoma je pa nenadoma skočil izza nekega drevesa mlad človek ter jo sunil z nabrušeno trivoglato pilo v prsa. Potem je zbežal. Cesarica je omahnila. Njena spremljevalka, grofica Sztaray, jo je ujela v roke. Takoj se je cesarica zopet vzravnala. Grofica jo je vprašala: „Ali trpi Vaše Veličanstvo bolečine?“ Cesarica je odgovorila: „Ne vem.“ „To je le od strahu“, dostavi grofica ter zopet vpraša: „Veličanstvo, ali čutite bolečine?“ Cesarica odgovori: „Ne vem povedati; vendar mislim, da me na prsih nekaj skeli.“ — Gresta naprej. Grofica ponudi cesarici roko, a ona odvrne: „Ne, hvala!“ Vendar jo je malo podpirala do ladije. Ondi jo vpraša cesarica: „Ali sem močno blede?“ — „Da pač, Veličanstvo, a to je vsled strahu in vznemirjenja.“ V tem trenutku pa se cesarica zgrudi v nezavesti. Mislila je, da je ta nezavest posledica velike nervoznosti in da bo kmalo odleglo. Niti sanjala ni grofica o napadu, ker v rokah onega moža na obrežju ni videla nobenega orožja. Ko so cesarici odpeli

obleko, niso zapazili nobene krvi. Cesarica se zopet zavé, vzdigne se ter vpraša precej glasno: „Kaj pa se je vendar zgodilo?“ To so bile njene zadnje besede. Cesarica omahne nazaj, obraz obledi, dihanje pojenjuje. Mej tem je bil parnik že od brega. Kapitan obrne nazaj. Cesarico nezavedno prinesó v hotél, kjer v kratkih minutah vzdihne. Poklicali so k cesarici tudi duhovnika, ki ji je podelil tolažila svete vere. Ko je izdihnila, so vsi navzoči pokleknili in molili.

Neki mlad Avstrijec, baron Brussel, o napadu pripoveduje tako: „Cesarica je v soboto ob pol 2. uri zapustila hotél Beaurivage ter hotela na parnik „Geneve“, ki ob 1. uri 40 minut odhaja v Montreux. Cesarico je spremljala grofinja Sztaray. Hotél je od postajališča le štiri minute. Cesarica je bila po navadi v črni obleki. Približno pol minute od postajališča ladij nasproti hotelu „de la Paix“ je stal mlad človek srednje postave, a predrznega in odurnega obraza. Ko se cesarica približa, skoči proti njej ter jo udari na levo stran prsij. Cesarica se zgrudi, ljudje se približajo, a nihče je ne spozna. S pomočjo grofinje Sztaray in geneveškega trgovca Deysseta se cesarica vzdigne. Nihče še ni vedel, da je cesarica ranjena, ker nihče ni videl orožja.“ Deysset pripoveduje dalje: „Cesarica, katere nisem poznal, me žalostno pogleda, potem zatisne oči. Mislil sem, da je omedlevica, ter zapustim ladijo, ki je ravno odhajala. Ker pa se cesarica le ni zavedla, bila je grofinja Sztaray v velikem strahu ter vpraša po zdravniku, katerega pa ni bilo na ladiji. Nato grofinja prosi kapitana, da ladijo obrne nazaj, kar se zgodi. Na bregu napravijo za silo nosilnico ter kapitan Roux, oni geneveški trgovec Deysset in nekaj drugih ponesó

cesarico v hotêl. Deysset je cesarico na rokah nesel v sobo št. 34. Takoj pokličejo zdravnika dr. Golaya in Mayerja, sezujejo cesarico ter odpnó obleko. Doktor Golay poskusi z umetnim dihanjem in drgnenjem z vinskim kisom, a brez vspeha. Dr. Golay naredi malo zarezo na desni roki: cesarica je bila mrtva. Malo preje so bili poklicali duhovnika, ki je cesarici v zadnjih trenutkih delil tolažila sv. vere. Deysset misli, da je cesarica izdihnila, ko so jo položili na posteljo. Ko zdravnik naznani smrt, vsi pokleknejo ter molijo.

XIII. Morivec.

Hudobni morivec ni ušel pravici. Ujela sta ga dva voznika, ki sta bila priči napadu. Izročila sta ga orožnikom. Ko so ga peljali v stražnico, se ni branil; šel je vesel in popeval; orožnikom je rekel: „Mislim, da sem dobro zadel; upam, da sem jo pač umoril.“ Ko so ga pred komisijo izpraševali, so zvedeli, da je Italijan, pristojen v Parmo, in da mu je ime Luigi Luccheni.

Morivec Luccheni je srednje postave; krepkega in gibkega trupla, zarujavelega lica. Ima majhne, rujave brke. Pogled njegov je zloben in temen. Izgleda kakor rojen hudodelec. Oblečen je kakor laški delavec: ima modro srajco, temno obleko in majhen, črn klobuk. — Zadnja poročila trdijo, da ni bil rojen v Parizu, temveč na Laškem v Borgo San Donnino v provinciji Parma, in sicer leta 1873.

Oče mu je neznan, mati je neka dekla Luigia Luccheni iz Borgo San Donnino. Leta 1893 bi moral iti v vojake, a je pobegnil. Pozneje se je sam prijavil, je bil obsojen, a takoj zopet pomiloščen in uvrščen v

konjeniški polk Monferrato v Parmi. Leta 1896 je šel v Švico, kjer je postal anarhist. Prepotoval je Nemčijo in Avstrijo, bil je tudi v Budimpešti in v Trstu. V Budimpešti je videl prvič cesarico Elizabeto ter si jo dobro vtisnil v spomin.

Pred izpraševalnimi sodniki se je obnašal jako uporno; mej drugim je rekel, da je že od svojega trinajstega leta anarhist, in če bi vsak anarhist storil tako svojo dolžnost, je rekel, kakor on, bi kmalu zgignila vsa meščanska družba. „Vem sicer“, je dalje rekel, „da jeden umor ne izda veliko, toda dal sem vsaj vzgled, kako morajo delati drugi.“ Prav nič se ni kesal svojega groznega zločina. Ko je drugo jutro prišel stražnik k njemu v ječo, mu je veselo zaklical: „Dobro jutro! Kako ste kaj spali? Jaz sem spal jako dobro.“ Izjavil je tudi, da je prišel iz tega namena v Genevo, da umori kako visoko osebo. Hudobneža ne bode doletela kazen, kakoršno je zaslužil, ker po švicarskih zakonih ne morejo obsoditi nikogar na smrt. Največja kazen je dosmrtna ječa. — Cesarico so položili na oder v sobi, kjer je umrla; toda noter ni smel nihče razven njenega spremstva. Na Dunaj so jo prepeljali v četrtek, dne 15. septembra.

XIV. V dnevih žalosti.

Mogočna Avstrija je zatopljena v globoko žalost; nje preblaga vladarica, narodom svojim najboljša mati, je umrla grozne, nepričakovane smrti, ki ji jo je zadala ostudna roka nečloveškega morivca.

Meseca septembra 1898. l. 10. dan ostane neizbrisno zapisan v zgodovini človeštva. Ob njem se bodo zgražali potomci naši, kakor se zgražamo mi: tega dne je

premagala živalska strast človeški čut, ona peklenska strast po krvi in smrti plemenitih človeških src, ki je dvignila nabrušeno bodalo nad prsi najboljše, najblažje, najdostojanstvenejše žene, ter ji zadala ob meji trpljenja polnega, s solzami prebridkih žalosti porošenega življenja naglo, grozno smrt.

Kar je čutečega človeštva, to si zastira obličje pred tem groznim zlodejstvom.

Srce, ki je bilo vrelec najplemenitejših dejanj in svetih čustev, najčistejšega človekoljubja in najglobočje materinske ljubezni, najvzornejše zakonske zvestobe in vdanosti, ki je umiralo pod neznosno pezo sedemžalostnih bolesti — to srce je moralo zastati, in njega sveta, gorka kri je porosila smrtno orožje v nečloveški roki!

Zemlja naj bi vrgla to pošastno bitje iz svojih mej!

S cesarico Elizabeto ni zapala nasilni zavratni smrti politiška oseba, ki bi bila v napotje komurkoli; ž njo ni umrla žena, ki bi izrabljala mogočnost in silo svojega najvišjega dostojanstva — s cesarico Elizabeto je ugasnila blaga žena, katere življenje opleta nevenljiv venec blagih, milosrčnih dejanj, ki so sušila solze gorjâ in siromaštva, ki so tešila toliko in toliko nesrečnikov, ki so jo krasila lepše nego zlati, v biserih in demantih se lesketajoči diadem ob nje cesarskem čelu!

Umrlo je na božji zemlji, ustvarjeni v bivališče ljudem, najčistejše človekoljubje strašne smrti, in na njega grobu se ostudno reži pravici in poštenju v objokano, ovenelo lice bestijalni nestvor s krvavim bodalom v pesti.

In kdaj pride smrt temu predrznemu grohotu? In kdaj bo stalo zopet človeštvo čisto na zemlji? Ali ne pada nižje in nižje?

Beda pritiska na človeštvo z mogočno, neprebitno silo. Krvave solze mučenja točijo ljudje in z žuljavimi, koščenimi, izmučenimi rokami si postiljajo smrtne postelje. In v tej socialni bedi zabijo, da imajo v sebi tudi nekaj dušne moči, ki naj razklene v pest stisnjeno roko, da se poprime poštenega dela in poštenega orodja! V temnih kletah stiskajo taki bolni ljudje glave, in v srcih jim plamenj ogenj sovraštva do vsakega, ki se imenuje človek, in v rokah jim bliskajo brušeni noži.

In žrtva takega nečloveka, katerega vse bitje je pronikla polehnost po nedolžni krvi in želja po zbu-
jenju strahu med mogočniki, žrtva take propalnice je bila tam na tuji zemlji, iščoča zdravja dragocenemu svojemu življenju, cesarica naša, preljubljena soproga cesarja Franca Jožefa I.

To smrtno jeklo je zadelo milijone zvestih avstrijskih državljanov: Vsa ta srca krvavé v neznosni boli. Ali kako krvavi in koliko trpi šele srce našega vladarja?

Petdeseto leto njegovega preslavnega vladanja se nagiblje h koncu. Vsi narodi, ki jih je vodila pol stoletja premodra roka cesarja Franca Jožefa I., so se dvignili, da Mu v jubilejskem letu na najslavnostnejše načine izkažejo neomajno vdanost in najglobočjo ljubezen — a en mahljaj peklenškega človeka je končal to vseobče veselje in je zadel zadnji, najgroznejši udarec Njegovemu bolnemu srcu, ob katerem so že pluli vsi najostrejši, najneusmiljenejši viharji žalosti in trpljenja polnega življenja.

In kako žalosten dan bo dan 2. grudna letošnjega leta! Tam na zlatem prestolu, odkoder je vladala cesarska dvojica štiriinštirideset let od petdesetih avstrijskim narodom, tam bo ob desnici cesarjevi prazno

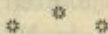
mesto! V duhu bo zrl osiveli naš cesar ob svoji strani blede, v smrti počivajoče obličje predrage soproge in videl bo prebodeno njeno srce!

In nikogar ne bo, da bi Mu — kakor mu je cesarica prej toliko in tolikokrat v najbridkejših trenutkih — pogladil globoke gube skrbi in žalosti čestitljivega obličja ter odprl sončnim žarkom pot v mračno dušo?

O, pač! — V ljubezni, vdanosti in v zvestobi združeni narodi avstrijski, ki so vsekdar čutili veselje in žalost visoke cesarske rodbine, bodo združeni kot danes tudi oni dan in vse bodoče čase v najsvetejši, najgorečji molitvi, da naj vladar vseh vladarjev, On, ki bo najpravičnejše kaznoval grozoviti ta čin, On, ki je ukrenil v vseprevidnosti in vsemodrosti svoji tudi to, da naj vlije uteho v predobrotno vladarjevo srce in da naj Mu dá moči, da ga ne potare peza žali in bóli!

Učiteljstvo slovensko, ki je vsekdar budilo in krepilo med slovensko mladino in med narodom slovenskim ljubezen, zvestobo in vdanost do presvetlega cesarja in prejasne njegove rodbine, bo s še večjo vnemo, s strastnim navdušenjem in z navdušeno strastjo takisto delalo v bodoče. Tako stoji slovenski narod med vsemi avstrijskimi narodi ob teh žalostnih, pretožnih hipih v prvih vrstah in globoko čuti veliko cesarjevo boleost.

Iz naših slovenskih učilnic lijejo topli žarki domoljubja in neomajne zvestobe širom slovenske domovine — bodi ta otroška vdanost, ta srčna ljubezen kaplja hladilnega olja v globoko rano zlatega cesarjevega srca!



Hudi udarci so že zadeli našo vladajočo hišo. Brata cesarjevega, cesarja M a k s i m i l i j a n a, so ustrelili,

nadepolni cesarjevič Rudolf je prerano umrl, sestra cesarice, vojvodinja Alençon, je zgorela v Parizu v dobrodelnem bazarju, osemnajstletna hčerka nadvojvode Albrehta, Matilda, je l. 1867. umrla vsled opeklin, ko se je njej zapalila obleka; nadvojvoda Viljem, topničarski nadzornik, je umrl leta 1894. vsled nesrečnega padca s konja; l. 1895. se je ponesrečil nadvojvoda Ladislav v Agyjajskem logu na Ogerskem na lovu. Izprožila se mu je puška in strel je nadvojvodo smrtno ranil. Umevno je torej, da so taki udarci pretresli poleg Nj. Veličanstva tudi visoko njegovo gospo, katera si je iskala tolažila ponajveč na potovanju. Tako se je hotela tudi sedaj razvedriti v romantični Švici, na obali prekrasnega Lemanskega jezera, kjer Ji je prebodel dne 10. kimovca Nje usmiljeno srce laški anarhist Luccheni.

Uboga žena! Svetla krona, ki si jo, oboževana in ljubljena od podložnih Ti narodov ter spoštovana od vsega sveta, nosila tolikim dostojanstvom, premenila se Ti je v trnjevo krono mučenice! Ti, ki si bila svojim narodom posebljena lepota, milina in dobrota, morala si zgubiti svoje dragoceno življenje na toli krut način pod jeklom zločinca — zveri v človeški podobi! Daleč od domovine morala si dahiniti svoj zadnji vzdihljaj, daleč od svojcev si se morala preseliti v večnost, ne da bi bila mogla sporočiti zadnje pozdrave svojemu ljubljenemu soprogu, ne da bi bila mogla pogledati še enkrat v častitljivo lice in v milo oko Njemu, ki Ti je bil zvest sodrug v življenju, ki je najzornejši glavar svojim dragim, in ki je pretrpel toliko, da moramo hvaliti Previdnost božjo, ki Mu je podelila toliko moči, da ni obnemogel pod težo udarcev.

Ko je umrl prestolonaslednik Rudolf in je brezmejna žalost stiskala očetovsko srce, dal je naš vladar proglasiti javno, da je bila sama cesarica, katera ga je tolažila v njegovi najtrpkeji bolesti. Sedaj pa Mu je uropana tudi ona in sicer ne vsled naravne smrti — temveč vsled krute roke; kaj čuda, da je cesar, ko je zvedel to grozno novico, bolestno vskliknil: „Torej tudi najhujše Me je moralo zadeti.“ Usmljenja vreden mož! Usojena Ti je bila kupa trpljenja, napolnjena do vrha, a Ti si jo izpil sedaj do dna! Ubogi cesar! Bog Ga tolaži! To so vzdihji iz globočine src, ki čutijo, ki trpe in pošiljajo k vsemogočnemu vladarju vseh vladarjev goreče prošnje, da bi v neizmerni žalosti tolažil predragega nam vladarja, da bi Mu olajšal neizrecno gorje ter ulival hladeči balzam udanosti in moralnega poguma na skeleče rane krvavečega srca.

In tudi Ti, blaga žena, ki si se ločila od nas toli nepričakovano, ki Ti duh plava tam gori v jasnih višinah in ki stojiš pred prestolom božjim, obdana z vencem mučeništva, tudi Ti, ki gledaš doli na Njega, ki plaka za Teboj, in na nas, katerih duše je zagrnila tema žalosti in groze, tudi Ti spoji z našimi prošnjami svojo prošnjo:

*Bog ohrani, Bog obvaruj,
Nam Cesarja, Avstrijo!*

XV. Na mrtvaškem odru v Genevi.

Dne 11. septembra po noči je odšel posebni mrtvaški vlak z Dunaja v Genevo. V hotelu „Beaurivage“ v Genevi, kjer je umrla cesarica Elizabeta, je mrtvaška soba bila spremenjena v kapelo. K mrtvaškemu odru

je bil dovoljen vstop samo cesaričinemu spremstvu. Ob 5. uri popoldne je bilo truplo cesarice balzamirano. Švicarska vlada je poslala krasen venec v švicarskih in avstrijskih barvah z napisom: V globoko užaljenem spoštovanju in sočutstvu — genevsko prebivavstvo. Več odličnih dam je položilo krasen venec v cesaričino mrtvaško sobo. Pred hotelom je bila postavljena častna straža. V Genevo došli avstrijski in ogerski dostojanstveniki so bili zbrani na terasi hotela, ko se je vršil sprevod švicarskih vladnih dostojanstev in čez 30.000 broječa množica od vseh krajev privrelega prebivavstva. Vse mesto je bilo v črnih zastavah, vse prodajalnice zaprte. Vsi zvonovi so zvonili.

XVI. Prevoz na Dunaj.

Dne 13. septembra dopoludne ob 9. uri je bilo cerkveno blagoslovljenje pokojne cesarice v Genevi, popoldne ob $\frac{1}{2}$ 5. uri pa so dvignili krsto in jo prepeljali na kolodvor. Spreveda se je, ob spremstvu švicarskega vojaštva, udeležil zvezni svet švicarski in ves mestni svet Genevski in mnogobrojna duhovščina ter nešteta množica ljudstva. Vsa javna poslopja in mnogo zasebnih je bilo okrašenih s švicarskimi in genevškimi zastavami. Vse prodajalnice so bile zaprte. Sprevod se je pričel pomikati po 8. uri zjutraj. Spredej je jezdil oddelek žandarmov v svečanostni uniformi, pod poveljstvom jednega kapitana. Nato je sledil mrtvaški voz, v katerega je bilo vpreženih čvetero konj, okrašenih z odeli od črne svile in s črno-belimi perjanicami. Mrtvaški voz, kateri je bil tudi na vseh štirih krajih okrašen s črno-belimi perjanicami in palmami,

je bil komaj videti izpod neštevilnih vencev. Vozu sta sledila dva voza z venci, tema so sledili dvorjani cesarice v šestih vozovih. Nato sta korakala dva oddelka žandarmov, nadalje voz, v katerem sta bila zavezni svet in genevska vlada. Ta voz so spremljali huzarji, oblečeni v belo-rudeče plašče. Mrtvaški sprevod je štel dvajset voz, katere je vodilo dvanajst uradnih oseb in se je počasi pomikal skozi množice. Kolodvor je bil preprosto okrašen. Krsto s truplom cesarice, katero so spremljali dvorjanstvo, člani zaveznega sveta in kantonske vlade, so po blagoslovljenju sprovedli na vagon preko dvorane na kolodvoru, ki je bila po odredbi vlade izpremenjena v žalno predsobo. Dvorjanstvo je zasedlo mrtvaški vlak, kateri se je počel premikati tiho.

Na posebno željo se je vršila slavnost tiho, prosto in brez vsake vojaške udeležbe.

Nepopisni prizori so se vršili ob potu, koder se je vozil mrtvaški vlak cesarice Elizabete. Vlak je vozil veličastno in počasi zlasti ondi, kjer je bilo zbranega ljudstva ob železnični progi. Povsodi, koder je vozil vlak, so se zbrale velike množice občinstva, ki je globoko ginjeno stalo ali klečalo ob progi in molilo. Povsodi so zvonili po cerkvah zvonovi in kakor jedna sama žalna pesem donelo je to zvonjenje skozi dežele, koder je vozil smrtni vlak. Bili so to hipi nepozabne tuge!

XVII. Na Dunaju.

V četrtek, dne 15. septembra 1898. l., zvečer ob 10. uri je pripeljal mrtvaški vlak mrtvo cesarico na Dunaj. Vse ceste, koder se je pomikal mrtvaški večerni sprevod, zlasti pa cesta do zapadnega ali Elizabetinega kolodvora, takozvana Mariahilferstrasse, so

bile že vse popoludne natlačene občinstva. Vojaštvo je izšlo iz vojašnic, da sestavi špalir. Ob 9. uri je prišla duhovščina na kolodvor železnice. Kolodvor je bil ves v črnem. Po ulicah, po katerih se je imel premikati sprevod s postaje, je nagromadenega ogromno ljudstva. Po nekaterih krajih je bila gneča naravnost za življenje nevarna. Sedaj pa sedaj je bilo slišati klice na pomoč. Z vseh kandelabrov so sneli svetiljke, tako, da so plameni plina svobodno in visoko plapolali. Ravno ob 10. uri se je bližal vlak in na kolodvoru je navstala grobna tišina. Nositelji bakelj so pozdravili vlak, častniki so povesili sablje. Najvišji dvornik, princ Lichtenstein se je približal vlaku in je pozdravil. Ko so izstopile one dvorne osebe, ki so spremljale vlak, tedaj se je približal dvorni župnik Mayer z duhovniki. Preprosto krsto iz kovine so dvignili z voza in jo ob svitu bakelj prenesli v čakalnico, ki je bila spremenjena v kapelo. Krsto so položili na mrtvaški oder. Dvorniki so pokleknili na pripravljene klečavnike.

Ko je župnik Mayer opravil mrtvaške molitve, se je jel premikati sprevod s kolodvora proti dvorni palači. Po ulicah je bilo nastavljenih devetnajst batalijonov bosanskih vojakov in domobrancev. Vojaštvo je skazovalo časti, a množice so se razkrivale tiho in spoštljivo.

Pred dvorno palačo je pričakovala sprevod dvorna duhovščina, ki je po krajši poti prihitela s kolodvora. Nepričakovano in proti programu je prišel tudi cesar iz Schönbruna, v spremstvu obeh hčerâ, nadvojvodinje Gizele in nadvojvodinje Marije Valerije ter njiju otrok. Cesar je hotel biti navzoč pri mrtvaških molitvah v dvorni palači. Sprevod se je vstavil na „švicarskem dvorišču“. Župnik je blagoslovil krsto, katero so prenesli v črno okrašeno dvorno kapelo. Dvorni pevci so

pelj miserere in župnik je še enkrat opravil mrtvaške molitve v pričo dvora. Krsto so postavili na mrtvaški oder. Najvišji dvornik cesarice grof Bellegarde je izročil ključce krste princu Lichtensteinu. Vsi so zapustili cerkev, katero so zaprli.

V petek zjutraj ob $\frac{1}{2}$ 8. uri je bilo zopetno blagoslovljenje krste, potem pa je bil pristop dovoljen občinstvu, kar je trajalo do 5. ure popoldan. Odveč bi bilo opisovati, v kolikih nešteti množicah se je pomikalo ljudstvo proti cesarskemu dvoru v cerkev mimo mrtvaškega odra, — kjer je ležala — v licu nespremenjena — lepa naša cesarica. V zaprti dvojni krsti s steklenim pokrovom je ležala sedaj mrtva Ona, ki je še pred malo meseci ostavila Dunaj v trdni nadi, da se vrne iz gorskega kraja svobodne Švice zdrava in vesela, da se more udeležiti lepih jubilejskih slavnostij, katere je prirejalo zvesto avstrijsko prebivavstvo Njenemu visokemu soprogu in svojemu ljubljenu Vladarju. A temna usoda je hotela drugače in sedaj žaljuje cesar in Njegovi narodi ob krsti prejasne cesarice, mesto da bi se radovali ž Njo in ž Njim v tem izvanrednem letu.

XVIII. Pogreb cesarice Elizabete.

1. *Pred pogrebom.*

Teden dnij po napadu na cesarico odprla so se vrata kapucinskega samostana, v katerem je našla umrla vladarica zadnji počitek.

Vsa država je hitela, da izkaže cesarici poslednjo čast.

Zbralo se je na Dunaju mnogo tujih vladarjev in princev ter odposlancev raznih vladarskih hiš. Že na vse zgodaj, ko se je bilo komaj začelo daniti, prišli

so ljudje, da si zagotové prostor, s katerega bi si lahko ogledali sprevod. Bilo jih je na tisoče in tisoče iz vseh krajev širne monarhije, iz vseh stanov. Le malokateremu je bilo sojeno, da je videl redko žalostno svečanost in med temi je bilo največ taci, kateri so morali z dragim denarjem to plačati. Drage volje so ljudje plačevali po 100 gld. za jedno okno in našli so se ljudje, ki so plačali celó 500 gld. za jeden pomol.

Bil je krasen jesenski dan. Točno ob 12. uri popoldne zapustilo je vojaštvo svoja domovanja, da zapre ulice, po katerih se je pozneje pomikal sprevod in v katerih je bilo zbranega nebroj ljudstva. Pred kapucinsko cerkvijo, kjer je bil prostor pripravljen za dostojanstvenike in za častniški zbor, napravili so vojakí krog. Po vseh ulicah od cesarskega dvorca do kapucinske cerkve so bila vsa okna in vsi pomoli s črnim suknom oviti. Pri vseh je bilo zbranih mnogo ljudij. Prodajalnice so bile zaprte.

Ob 3. uri popoldne so se na prostoru, določenem zanje, zbrali tajni svetniki, ministri in drugi državni in dvorni dostojanstveniki, najvišji cerkveni dostojanstveniki, predsedstvo gospodske zbornice — knez Windischgrätz, knez Auersperg, grof Hoyos, — predsedstvo poslanske zbornice — dr. pl. Fuchs, dr. Ferjančič, Lupul — ter deputacije in poslanci iz posameznih dežel, župan dr. Lueger in oba njegova namestnika. Civilistov je bilo malo. Največ je bilo uniform. Posebno slikovita je bila ta skupina, ker je bilo vmes mnogo ogerskih magnatskih in poljskih velikaških kostumov in ker so bili cerkveni dostojanstveniki vsi v vijoličastih in škrlatastih ornatih.

Pred Avguštinsko cerkvijo je bil zbran deželni odbor nižjeavstrijski, dvorni svetniki in ministerski uradniki.

Izmed političnih oseb je bilo videti: bivšega ministerskega predsednika grofa Kazimirja Badenija, deželnega maršala gališkega grofa Stanislava Badenija, državne poslance vit. Javorskega, grofa Dzieduszickega, vit. Abrahamoviča, dr. Stranskega, dr. Pacaka, Robiča, župana krakovskega, Ivovskega, praškega z deputacijo petih členov, dalje ljubljanskega župana Hribarja, deželnega glavarja kranjskega Detelo, namestnika deželnega glavarja štajerskega dr. Sernca in še mnogo drugih.

Ob $\frac{3}{4}$ 4. zbrani so bili vsi povabljeni. Tisti, katerim je bil po njih dostojanstvu odločen prostor v cerkvi, zbrali so se bili tamkaj že prej. Generaliteta je stala ravno nasproti kapucinski cerkvi. Točno ob 4. uri se je začulo vojaško povelje „Schultert!“ in točno takrat je cesar pri stranskih vratih zapustil cesarski dvorec z Nemškim cesarjem Viljemom in se odpeljal z ekvipažo, v katero sta bila vprežena dva črna konja, v cerkev.

2. Sprevod.

Ob 4. uri so v dvorni cerkvi, kjer je cesarica ležala na mrtvaškem odru, dvignili štirje dvorni sluge krsto in jo po še jedenkratnem blagoslovljenju nesli na mrtvaški voz, v katerega je bilo upreženih osem parov konj. Potem se je sprevod začel pomikati proti kapucinskemu samostanu.

Pred sprevozom je jahal eskadron konjenikov. Ob mrtvaškem vozu šli so na vsaki strani štirje dvorni sluge in štirje dečki-plemiči z gorečimi plamenicami. Na desni strani je šlo šest gardov-arcierov in šest gardov-trabantov. Na levi strani šest ogerskih telesnih gardov in ogerskih gardov-konjenikov. Za mrtvaškim

vozom so stopali gardi-arcieri in ogerski gardi-konjeniki. Za njimi je stopala stotnija pešakov; sprevod pa je zaključil eskadron konjenikov.

Čim se je začel sprevod pomikati, nastopila je dvorna straža, zadoneli so bobni in vojaška zastava se je pred mrtvo cesarico nagnila do tal. Sprevod je šel počasi čez notranji dvorni trg proti kapucinskemu samostanu. Koder se je pomikal, vladala je grobna tihota in marsikako oko je bilo solzno. Zunaj cesarskega dvorca stopil je pred sprevod križenosec, kateremu so sledili ubožci, dekleta in dečki iz sirotišnic in vsakovrstni redovniki in redovnice. Vsi ti so se morali pred kapucinsko cerkvijo umakniti v stransko ulico.

3. V kapucinski cerkvi.

Cesar je bil pri stranskih vratih z nemškim cesarjem Viljemom vstopil v cerkev. Za njima sta stopali nadvojvodinji Gizela in Valerija, zakriti s tančicama, ki sta segali do tal. Cesar ju je tolažil, odkazal cesarju Viljemu zanj določeni prostor in je potem stopil v molilno klop, katera je bila zanj pripravljena.

Ko je sprevod došel pred cerkvena vrata, dvignili so krsto raz mrtvaški voz in jo nesli v cerkev. Pred krsto je stopal kardinal nadškof dr. Gruscha z vso dunajsko duhovščino, krsti pa so sledili najvišja dvorna dama grofinja Harrach in dvornik grof Bellegarde, katerima so sledili komorniki in dvorne dame pokojne cesarice.

Mrtvaški oder ni stal, kakor je sicer navada, sredi cerkve, ampak blizu glavnega oltarja, kraj cesarjeve molitvene klopi. Mej mrtvaškim odrom in velikim oltarjem je bil postavljen velikanski zlat svečnik. Vsa cerkev je bila obdana s črnim suknom, v katero so bili všiti beli križci, tudi tla so bila črno pregrnena.

Tuji vladarji, člani cesarske rodbine in odposlanci so bili razvrščeni po sorodstvu in po svojem dostojanstvu. Najbližje cesarja je bila nadvojvodinja Elizabeta Marija, poleg nje princezinja Gizela z možem, princem Leopoldom Bavarskim, potem princ Jurij Bavarski, nadvojvodinja Marija Valerija in njen soprog, nadvojvoda Salvator. Sledili so potem: nadvojvodi Ludovik Viktor in Jožef Avgust, vojvoda Karol Teodor Bavarski (brat cesarice), vojvodinja Marija Josipina Bavarska, vojvodinja Elizabeta Bavarska, vojvodinja Marija Bavarska, vojvoda Ludovik Bavarski, vojvoda Krištof Bavarski, vojvoda Sigfrid Bavarski, knez Thurn-Taxis, nemški cesar Viljem, Bavarski princ-regent Luitpold, kralj saksonski Albreht, rumunski kralj Karol, srbski kralj Aleksander, italijanski prestolonaslednik princ Umberto, veliki knez Aleksej, nadvojvoda Franc Ferdinand d'Este, nadvojvoda Oton, nadvojvodinja Marija Josipina, nadvojvoda Ferdinand Karol, nadvojvodinja Marija Terezija, drugi mlajši nadvojvode in nadvojvodinje, nadvojvoda Rainer, grški prestolonaslednik, bolgarski knez Ferdinand in črnogorski prestolonaslednik princ Danilo.

Ko je bila krsta postavljena na določeno mesto, jo je kardinal dr. Gruscha blagoslovil, kar je trajalo le malo časa. Cesar je stal ves čas in se držal vojaško pokonci, roke je imel sklenjene v molitev. Ko so zadoneli glasovi „Miserere-a“ in „Libere“, zganil se je cesar, princesinja Gizela in nadvojvodinja Valerija pa sta začeli glasno jokati; pri zadnjih besedah: *requiem aeternam requiescat in pace* se tudi cesar ni mogel premagovati in debele solze so mu zalile obraz.

Potem je prišel najžalostnejši trenotek. Dvignili so krsto, da jo ponesó v rakev kapucinskega samostana. Cesar je težko stopajoč šel prvi za krsto. Njemu so

sledili — kar v programu ni bilo določeno — njegova zeta in svak vojvoda Karol Teodor Bavarski. Zadnje blagoslovljenje je trajalo jako dolgo. Še le po 15 minutah vrnil se je cesar zopet v cerkev. Poznalo se mu je na očeh, da je mnogo jokal. Priklonil se je proti vsem, ki so cesarici izkazali poslednjo čast, potem je stopil k cesarju Viljemu, se tudi njemu priklonil in ž njim vred zapustil cerkev. Cesarjema so sledili drugi udeležniki spreveda, na kar se je tudi ljudstvo jelo razhajati.

4. Žalovanje v Ljubljani.

Ljubljansko prebivavstvo, vedno zvesto in z ljubeznijo udano vladajoči cesarski rodovini, je grozna smrt cesarice navdala z najiskrenejšo žalostjo in vse je hitelo, da izrazi presvetlemu vladarju globoko sožalje.

Občinski svet se je podvizal, da kar najslovesnejše izraža sožalje cesarju na nesreči, katera je zadela Njega in ž Njim vso državo in vse narode, ter je naročil županu, da položi na krsto pokojne cesarice v imenu mesta ljubljanskega srebrn venec.

Po vzgledu občinskega sveta ravnale so se vse druge korporacije, prebivavstvo pa je razobesilo črne zastave, da na ta način izrazi svoja čutila.

Dne 17. septembra popoldne, na dan pogreba, bile so ali celi popoldan ali vsaj nekaj ur zaprte vse trgovine, vse delavnice in vsi javni lokali. Počivalo je vse delo, vse mesto je imelo praznično lice, po vseh ulicah so gorele električne luči in vse je hitelo v stolno cerkev molit za mrtvo cesarico.

V stolni cerkvi je bil pred velikim oltarjem postavljen mrtvaški oder, okrašen z avstrijskimi grbi. Na vrhu, ob spodnjem koncu, je stala cesarska krona, poleg

katere je ležalo cesarsko žezlo in je visel red zlatega runa. Nekoliko nižje, na desni in levi strani, sta stali dve drugi kroni.

Še pred 4. uro popoldne jele so se zbirati številne množice ljudstva in koj na to prikorakali so paroma v dolgih vrstah, praznično opravljeni in s črnimi trakovi na rokah, delavci in delavke vseh tukajšnjih tovarniških in večjih obrtnijskih podjetij in sicer pod osebnim vodstvom svojih delodajavcev. Samo delavskega ljudstva se je zbralo nad 3000 oseb.

Kanonik Flis je v ginljivem govoru izrazil občno sožalje na smrti preblage cesarice, na kar so se začele molitve za cesarico, katerim je sledila molitev za cesarja.

Po odhodu delavcev in delavk zbralo se je meščanstvo na povabilo visokorodne gospe baronice Heinove — vse v žalni obleki — v stolni cerkvi in v tihih molitvah, med katerimi so zvonili vsi ljubljanski zvonovi, priporočalo milosti večnega sodnika svojo umrlo cesarico.

5. Sklep.

Storjena je tudi zadnja pot! Dne 17. septembra popoldne, ob solnčnem zatonu, položili so v mračno rakev dunajskega kapucinskega samostana zemske ostanke tako kruto umorjene vladarice k večnemu počitku.

Potrni žalosti, krvavečega srca, izkazali so narodi habsburške monarhije svoji umrli cesarici zadnjo čast ter poslali za njo v hladni grob zadnji pozdrav.

Celih štiriinštirideset let je pokojna vladarica nosila blestečo, a težko cesarsko krono. Kakor jasen angelj z višav je prišla med avstrijske narode in jih vse objela s svojo osrečujočo ljubeznijo. Ni posezala v razvoj svetovnih in državnih razmer, ni se vtikala v

velike in male boje držav, narodov in stanov, samo dobrote je sipala s polnimi rokami, kamorkoli je stopila, samo tolažila in osrečevala je ljudi, kjerkoli se je prikazala.

Z iskreno ljubeznijo, s čutili najsrčnejše hvaležnosti in najiskrenejše udanosti so avstrijski narodi gledali na svojo cesarico in z upravičenim ponosom so jo smatrali za jedno tistih redkih vzvišenih bitij, katera se rodé tako redkokdaj in ki vse oplemenitijo, česar se dotaknejo.

Avstrijski narodi se zavedajo šele zdaj, kolika nesreča jih je zadela s tem, da jim je nemila usoda tako nagloma vzela cesarico, šele zdaj, ko stojé ob rakvi, v kateri počiva vladarica, spoznavajo prav, kaj so izgubili tisti hip, ko je blazen hudodelec zabodel morilno orodje v prsa najplemenitejše žene.

V zgodovini našega veka odkazano bođe mučenici na cesarskem prestolu posebno odlično mesto. Njeno ime se sicer ne bođe imenovalo tam, koder se bodo naštevala imena tistih žen, katere so — dobro ali zlo — mogočno uplivalo na usodo držav in narodov ter posezale v njihov razvoj, ali ime cesarice Elizabete bođe bliščalo tam, kjer se bodo imenovala najboljše matere, najvernejše soproge, velikodušne podpornice znanosti in umetnosti, zaščitnice sirot, siromakov in bolnikov in mučenice v kraljevskem plašču.

Mati zemlja je vzela v soboto 17. septembra v svoje osrčje cesarico avstrijsko. V hladni rakvi tihega samostana, tam, kjer je našla že dolga vrsta členov habsburško-lotarinške rodovine večni mir in pokoj, tam počiva sedaj tudi mati avstrijskih narodov, kateri je bilo sojeno toliko bridkega gorjá v življenju in tako žalostna smrt.

Z bridko žalostjo spremljevali so ljubljeno cesarico vsi narodi širne monarhije na Njenem zadnjem potu, vsi ohranijo v zvesti ljubezni Njeno podobo in Njene neštnevilne dobrote in vsi kličejo s solznimi očmi:

*Blagoslovljen bodi Tvoj spomin
vedno in vedno!*

XIX. Izrazi sožalja.

Povodom grozne smrti cesarice Elizabete je došlo našemu vladarju nad stotisoč sožaljnih brzojavk in pisem. Med drugimi so izrazili svoje sožalje vsi vladarji, ki izražajo globoko sočutje za nesrečo, ki je zadela cesarja Franca Jožefa in vso Avstrijo; zajedno izražajo vsi vladarji svoje globoko ogorčenje na zločinu, ki je zadel nedolžno cesarico Elizabeto.

Prvi je izrazil čutila svoje velike žalosti sv. Oče Leon XIII. in sicer tako-le:

Podvizamo se, da izrazimo Vašemu Veličanstvu svojo najglobokejšo žalost in svoje največje ogorčenje nad prokletstva vrednim in barbarskim napadom na Cesarico. — Mi molimo za plemenito dušo vzvišene žrtve in iskreno prosimo Boga, naj On, v čegar moči je, krepí Vaše Veličanstvo v tej grozni nesreči in v tej bridki, najsvetejša čutila zadevajoči poskušnji, in vsled tega podeljujemo Vašemu Veličanstvu in celi cesarski in kraljevi rodbini iz globočine svojega bolešno potrtega očetovskega srca svoj prav posebni blagoslov.

Rim, 11. septembra 1898.

Leon XIII.

Nj. Veličanstvo cesar se je sv. Očetu papežu tako-le zahvalil:

»V strašni nesreči, ki je zadela Mene in Mojo hišo, so prinesle krepko tolažbo Mojemu strtemu srcu besede Vaše Svetosti, polne svetega ogorčenja in naklonjenosti in navdahnjene z ono vero, ki je bila vselej Moje pribežališče. Prejmite, sveti Oče, Mojo globoko zahvalo za Vaše besede, za Vaš očetovski blagoslov. Prosim Vas, spominjajte se usmiljeno tudi v prihodnje v Vaših svetih molitvah posvečene duše Moje nesrečne, preljubljene tovarišice, Mene in Moje družine.«

Nemški cesar Viljem je poslal povodom te grozne nesreče našemu cesarju naslednjo brzojavko:

»Ravnokar povrnivši se s velikih vojaških vaj zvedel sem grozno novice o najgrozovitejšem vseh činov; globoko presunjen in še preveč vznemirjen, morem komaj najti besed, da Ti povem, kako čutim za Tebe in žalujoč soobčutim težko izgubo. Poskušnja Gospodova je, ki je mi ljudje ne moremo umeti in ki nas le tlači s svojo grozovito težo; toda to je za nas uboge ljudi jedina tolažba, da je od zgoraj tako določeno.«

Ruski car in carica sta pa brzojavila:

»Poročilo o strašnem hudodelstvu je presunilo naju globoko. V tej tako grozni izkušnji izrašava Ti najino odkritosrčno sočustvo. Bog Te požiivi in okrepi, da bodeš mogel prenašati to nenadomestno izgubo.«

Laški kralj je izrazil svoje globoko sožalje v lastnoročno pisanem pismu, ki ga je poslal po svojem sinu na Dunaj.

XX. Cesarjeva zahvala.

Njegovo c. in kr. Apostolsko Veličanstvo so najmilostneje blagovolili izdati sledeče Najvišje pismo :

Ljubi Grof Thun!

V dnevih neizmerne žalosti, ki jo je povzročila smrt Moje pokojne soproge, Nje Veličanstva cesarice in kraljice Elizabete, Meni in Moji hiši, se je izrazila ljubezen in sočutje Mojih narodov, kakor tudi iskrena vdanost do rajnice na ginljiv in vsvišen način.

Slušajte notranji glas Svojega srca, Vam naročam, da priloženo, neposrednje Mojim dragim narodom namenjeno zahvalo primerno razglasite.

V Schönbrunu, dne 16. septembra 1898.

Franc Jožef s. r.

Thun s. r.



Mojim narodom!

Največja, najgrozovitejša nesreča je zadela Mene in Mojo hišo.

Moje žene, krasí Mojega prestola, zveste družice, ki mi je bila v najtežjih urah Mojega življenja tolažba in zaslomba, s katero sem več izgubil, nego Mi je možno izreči — ni več. Strahovita usoda Jo je otela Meni in Mojim narodom.

Morivčeva roka, orodje brezumnega fanatizma, ki si je postavil za smoter uničiti obstoječi družbeni red, se je vzdignila zoper najplemenitejšo izmed žená ter v slepem, neomejenem sovraštvu zadela srce, ki ni poznalo nobenega sovraštva ter je bilo samo za dobro.

V brezmejni bolesti, ki pretresa Mene in Mojo hišo, vzpričo nezaslišanega čina, o katerem se zgraža vesoljni omikani svet, seza v prvi vrsti glas Mojih ljubljenih narodov lajšaje k Mojemu sreću.

Ponižno Se klanjajoč božji volji, ki Mi je vsodila toliko in tako nedoumno nesrečo, moram previdnosti izrekati zahvalo za neprecenljivi zaklad, ki mi je ostal: za ljubezen in zvestobo milijonov, ki ob uri trpljenja obdajajo Mene in Moje.

V tisoč znamenjih, iz bližnjih in daljnih krajev, iz visokih in nizkih krogov, se je izražala bolest in žalost za pokojno cesarico in kraljico. V ginljivem soglasju se razlega tožba vseh o neizmerni izgubi kot zvesti odmev tega, kar preveva Mojo dušo.

Kakor Mi spomin Moje iskreno ljubljene soproge ostane svet do poslednje ure, tako Ji je postavljen v hvaležnosti in češčenje Mojih narodov neminljiv spomenik za vse čase.

Iz dna Svojega od žalosti potrtega srca Se zahvaljujem vsem za to novo poroštvo prevdanega sočutja.

Ako morajo tudi vtihniti slavnostni glasovi, ki bi se imeli razlegati to leto, vendar Mi ostane spomin na brezštevne dokaze vdanosti in gorkega sočutja najdragocenejši dar, ki sem ga mogel prejeti.

Skupnost naše bolesti ovija novo, presrečno vez okoli prestola in domovine. Iz neizpremenljive ljubezni Svojih narodov ne zajemam samo ojačenega čuta dolžnosti vstrajati v določenem Mi poslanstvu, temveč tudi upanje, da se Mi to posreči.

Molim k Vsemogočnemu, ki Mi je poslal toliko nadlogo, naj Mi dá še moči izpolniti ono, h čemur sem poklican. Molim, naj blagoslovi in razsvetli Moje narode, da najdejo pot ljubezni in sloge, ki naj jih osreči in oblaži.

V Schönbrunn, dne 16. septembra 1898.

Franc Jožef s. r.

